

Înalta Curte de Casație și Justiție
COMPLETUL COMPETENT SĂ JUDECE RECURSUL ÎN INTERESUL LEGII
Decizie nr. 4/2017 din 20.03.2017 **Dosar nr. 25/2016**

Ilie Iulian Dragomir - vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele Completului
Lavinia Curelea - președintele delegat al Secției I civile
Eugenia Voicheci - președintele Secției a II-a civile
Ionel Barbă - președintele Secției de contencios administrativ și fiscal
Mirela Sorina Popescu - președintele Secției penale
Daniel Grădinaru - judecător la Secția penală
Maricela Cobzariu - judecător la Secția penală
Horia Valentin Șelaru - judecător la Secția penală
Angela Dragne - judecător la Secția penală
Aurel Gheorghe Ilie - judecător la Secția penală
Ionuț Mihai Matei - judecător la Secția penală
Ana Maria Dascălu - judecător la Secția penală
Luciana Mera - judecător la Secția penală
Marius Dan Foitoș - judecător la Secția penală
Simona Daniela Encean - judecător la Secția penală
Cristina Geanina Arghir - judecător la Secția penală
Silvia Cerbu - judecător la Secția penală
Francisca Maria Vasile - judecător la Secția penală
Ioana Alina Ilie - judecător la Secția penală
Romanița Ecaterina Vrînceanu - judecător la Secția I civilă
Simona Gina Pietreanu - judecător la Secția I civilă
Constantin Brânzan - judecător la Secția a II-a civilă
Rodica Dorin - judecător la Secția a II-a civilă
Mariana Constantinescu - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal
Carmen Maria Ilie - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal

Completul competent să judece recursul în interesul legii ce formează obiectul Dosarului nr. 25/2016 este legal constituit, conform dispozițiilor art. 473 alin. (1) din Codul de procedură penală, art. 27¹ și art. 27² alin. (1) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare.

Ședința este prezidată de către vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, domnul judecător Ilie Iulian Dragomir.

La ședința de judecată participă doamna procuror Marinela Mincă, șef al Biroului de reprezentare, Serviciul judiciar penal, Secția judiciară din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Conform art. 27³ din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare, la ședința de judecată participă doamna Silvia Sanda Iancu, magistrat- asistent în cadrul Completului pentru soluționarea recursurilor în interesul legii.

Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii a luat în examinare recursul în interesul legii declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție privind interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, în ipoteza săvârșirii infracțiunii de abandon de familie prin neplata, cu rea-credință, timp de trei luni, a pensiei de întreținere datorată mai multor persoane și stabilită

printr-o singură hotărâre judecătorească.

Reprezentantul procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, doamna procuror Marinela Mincă, a arătat că, în doctrina anterioară, infracțiunea de abandon de familie, în modalitatea neplății, cu rea-credință, a pensiei de întreținere stabilită prin hotărâre judecătorească, a fost considerată, în opinie majoritară, o infracțiune continuă, opinie reflectată și în jurisprudență, inclusiv în cea a instanței supreme, însă, după intrarea în vigoare a actualului Cod penal, neplata de către debitorul obligației de întreținere, cu rea-credință, a pensiei de întreținere stabilită printr-o unică hotărâre judecătorească pentru mai multe persoane a fost calificată ca reprezentând un concurs de infracțiuni, întemeiat pe existența pluralității de subiecți pasivi.

A apreciat că, deși existența pluralității de subiecți pasivi nu poate fi contestată, calificarea ipotezei în discuție ca fiind o unitate ori o pluralitate infracțională se impune a fi realizată și în funcție de alte criterii. Astfel, trebuie avut în vedere caracterul obligației de întreținere a cărei încălcare, în modalitatea prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, constituie latura obiectivă (tipicitatea obiectivă) a infracțiunii, în raport cu care se configurează vinovăția autorului (rezoluția infracțională).

Din această perspectivă, reprezentantul procurorului general a relevat că infracțiunea prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal are ca situație premisă existența unei obligații de întreținere stabilită printr-o hotărâre judecătorească, pensia de întreținere fiind modalitatea de executare a respectivei obligații în ipoteza în care aceasta nu se execută în natură.

Obligația de întreținere este o obligație unică, dar complexă, cu pluralitate de subiecți pasivi (în cazul de față creditorii pensiei de întreținere), dar cu un singur debitor (persoana obligată la pensie de întreținere).

Conform art. 523 din Codul civil, obligația de întreținere este divizibilă în cazul pluralității de creditori (subiecți pasivi ai infracțiunii), astfel că fiecare dintre aceștia nu poate solicita și urmări decât partea sa de creanță de la debitorul comun. Autorul infracțiunii de abandon de familie încalcă obligația de întreținere, iar nu modalitatea de executare a acesteia, divizibilitatea vizând urmărirea și executarea creanței, fără a afecta caracterul unic al obligației de întreținere.

Încălcarea unei obligații unice de întreținere configurează o rezoluție infracțională unică, ce caracterizează latura subiectivă a infracțiunii, autorul luând o singură hotărâre, aceea de a nu executa obligația de întreținere, indiferent dacă aceasta vizează una sau mai multe persoane.

Chiar dacă, în cazul unei obligații unice complexe și divizibile, coexistă două sau mai multe raporturi obligaționale independente, ceea ce le unește este izvorul lor comun, respectiv hotărârea judecătorească prin care se stabilește pensia de întreținere în favoarea mai multor persoane, iar rezoluția infracțională este unică, întrucât se configurează prin raportare la acest izvor unic al obligației de întreținere.

A mai susținut că un criteriu ce trebuie, de asemenea, avut în vedere pentru determinarea existenței unei unități sau pluralități de infracțiuni în cazul analizat este și obiectul juridic principal al infracțiunii de abandon de familie, reprezentat de relațiile ce privesc conviețuirea socială, iar nu persoana. Din această perspectivă, persoanele îndreptățite la pensie de întreținere sunt subiecți pasivi secundari, subiect pasiv principal fiind societatea/statul.

În acest context a arătat că pluralitatea subiecților pasivi secundari nu atrage existența unei pluralități de infracțiuni, sub forma concursului, ci a unei infracțiuni unice, continue, de abandon de familie.

Ca atare, reprezentantul procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a solicitat, în temeiul art. 474 din Codul de procedură penală, admiterea recursului în interesul legii și pronunțarea unei decizii prin care să se dea o interpretare unitară problemei de drept ce formează obiectul investirii instanței, apreciind că soluția corectă corespunde orientării majoritare conturată în jurisprudența națională.

Președintele completului, domnul judecător Ilie Iulian Dragomir, vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, constatând că nu mai sunt întrebări de formulat din partea membrilor completului, a declarat dezbaterea închisă, iar completul de judecată a rămas în pronunțare asupra recursului în interesul legii.

ÎNALTA CURTE,

deliberând asupra recursului în interesul legii, constată următoarele:

1. Problema de drept care a generat practica neunitară

Prin recursul în interesul legii formulat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție s-a arătat că, în practica judiciară națională, nu există un punct de vedere unitar cu privire la interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, în ipoteza săvârșirii infracțiunii de abandon de familie prin neplata, cu rea-credință, timp de trei luni, a pensiei de întreținere datorată mai multor persoane și stabilită printr-o singură hotărâre judecătorească.

2. Examenul jurisprudențial

Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a învederat că, în urma verificării jurisprudenței la nivel național referitoare la modul de soluționare a cauzelor penale având ca obiect infracțiunea de abandon de familie în ipoteza particulară a neplății, cu rea-credință, timp de trei luni, a pensiei de întreținere, instituită printr-o singură hotărâre judecătorească în favoarea mai multor persoane, s-au evidențiat două orientări, conturându-se, astfel, caracterul neunitar al practicii judiciare sub acest aspect.

3. Soluțiile pronunțate de instanțele judecătorești

3.1. Într-o opinie majoritară¹ s-a apreciat că, în situația neplății, cu rea-credință, timp de trei luni, a pensiei de întreținere datorată mai multor persoane și stabilită printr-o singură hotărâre judecătorească, sunt întrunite elementele de tipicitate ale unei infracțiuni unice, continue, de abandon de familie, prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, avându-se în vedere, în principal, valoarea socială lezată prin săvârșirea acesteia, respectiv relațiile de conviețuire socială din cadrul familiei, dar și poziția subiectivă unitară a făptuitorului, care prevede și urmărește/acceptă încălcarea obligației de întreținere stabilită în sarcina sa pe cale judecătorească, indiferent de numărul creditorilor îndreptățiți la pensia de întreținere, fără să existe un act de voință separat în cazul fiecăruia dintre aceștia.

¹ Anexele 1-107 la cererea de recurs în interesul legii formulată de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

În argumentarea aceleiași concluzii referitoare la existența, în situația analizată, a unei unități naturale de infracțiune s-a mai menționat, cu trimitere la doctrina penală² și practica instanțelor judecătorești în materie, că numai în cazul infracțiunilor contra persoanei, cu excepția celor contra vieții, pluralitatea de persoane vătămate atrage pluralitatea de infracțiuni, or, în situația infracțiunii de abandon de familie, la fel ca în ipoteza infracțiunilor contra patrimoniului (cu excepția tâlhăriei și pirateriei), valoarea socială ocrotită fiind unică - familia, existența mai multor subiecți pasivi îndreptățiți la întreținere, lipsiți de ajutorul material al făptuitorului, printr-o singură activitate infracțională, nu determină o pluralitate de infracțiuni, ci o infracțiune unică.

² George Antoniu, Constantin Bulai și colaboratorii, Practică judiciară penală, vol. II, Editura Academiei Române, București, 1990, pag. 213-214.

În plus, s-a mai arătat că existența unor obligații de plată distincte ale debitorului în raport cu fiecare creditor, decurgând din caracterul personal al dreptului la pensia de întreținere și absența caracterului "in solidum" al obligației corelative, nu determină, sub aspect penal, calificarea atitudinii de pasivitate a făptuitorului ca reprezentând o pluralitate de infracțiuni de abandon de

familie, aflate în concurs.

3.2. Alte instanțe³ au considerat că, în situația în care debitorul nu plătește, cu rea-credință, timp de trei luni, pensia de întreținere la care a fost obligat printr-o singură hotărâre judecătorească în favoarea mai multor persoane, în sarcina acestuia trebuie reținută o pluralitate de infracțiuni de abandon de familie, sub forma concursului real sau formal, punctele de vedere sub acest din urmă aspect nefiind unitare la nivelul jurisdicțiilor inferioare.

³ Anexele 108-148 la cererea de recurs în interesul legii.

În susținerea acestei opinii a fost invocată, în principal, pluralitatea de subiecți pasivi lezați prin neplata de către făptuitor a pensiei de întreținere, dar au fost aduse și alte argumente, care țin de modul de redactare a textului art. 378 alin. (1) din Codul penal, ce folosește sintagma "cel îndreptățit la întreținere", precum și de caracterul personal al obligației de întreținere, aspect ce atrage existența unei îndatoriri de plată distincte față de fiecare creditor în parte.

3.3. Jurisprudența relevantă a instanței supreme

3.3.1. Decizia penală nr. 1.369 din 1 iunie 1982, pronunțată de Tribunalul Suprem - Secția penală în Dosarul nr. 983/1982, prin care a fost admis recursul extraordinar declarat de procurorul general împotriva Sentinței penale nr. 1.597 din 13 octombrie 1981 a Judecătoriei Târgu Mureș și a Deciziei penale nr. 25 din 14 ianuarie 1982 a Tribunalului Județean Mureș, a dispus casarea acestora sub aspectul aplicării prevederilor art. 33 lit. a) și art. 34 lit. b) din Codul penal anterior, care au fost înlăturate, și a constatat că inculpatul C.I. a săvârșit o singură infracțiune prevăzută de art. 305 lit. c) din Codul penal din 1969.

Pentru a decide astfel, Tribunal Suprem a constatat că, prin hotărârile anterior menționate, pronunțate de instanțele de fond, inculpatul C.I. a fost condamnat pentru săvârșirea a două infracțiuni de abandon de familie, prevăzute de art. 305 lit. c) din Codul penal anterior, reținându-se, în fapt, că acesta nu a plătit, cu rea-credință, pensia de întreținere de câte 450 lei lunar, la care fusese obligat prin aceeași sentință civilă în favoarea celor doi minori ai săi rezultați din raporturi de concubinaj.

Examinând recursul extraordinar cu soluționarea căruia a fost investită, instanța supremă a considerat că, în mod greșit, în sarcina inculpatului, a fost reținută de jurisdicțiile inferioare o pluralitate de infracțiuni de abandon de familie sub forma concursului, fapta acestuia constituind o infracțiune unică, prevăzută de art. 305 lit. c) din Codul penal din 1969, chiar dacă, prin aceeași hotărâre judecătorească, s-a fixat pensia de întreținere față de mai multe persoane.

Astfel, pornind de la conținutul normei de incriminare și de la obiectul juridic special al infracțiunii de abandon de familie (reprezentat de relațiile de familie care impun respectarea obligațiilor legale de întreținere stabilite pe cale judecătorească), Tribunalul Suprem a subliniat că, în cazul respectivei infracțiuni, poziția subiectivă a făptuitorului trebuie examinată în raport cu neexecutarea obligației de întreținere determinată prin hotărârea judecătorească, motiv pentru care aceasta are un caracter unitar, indiferent dacă obligația privește una sau mai multe persoane. Ca atare, s-a arătat că "neîndeplinirea obligației de întreținere, în condițiile în care se realizează conținutul infracțiunii de abandon de familie, presupune o singură rezoluție infracțională (hotărârea de a nu executa obligația sau obligațiile stabilite prin sentința civilă respectivă) și nu o pluralitate de rezoluții în funcție de numărul persoanelor aflate în nevoie".

În consecință, instanța supremă a apreciat că, în speța dedusă judecății, "poziția subiectivă a inculpatului care, cu rea-credință, nu a plătit pensia de întreținere, de câte 450 lei lunar, stabilită prin Sentința civilă nr. 4.988/1978, pentru cei doi copii minori ai săi, are un caracter unitar, chiar dacă această obligație privește doi copii și presupune, deci, o singură rezoluție infracțională - hotărârea de a nu executa obligația stabilită prin sentința civilă menționată - și nu o pluralitate de rezoluții, în funcție de beneficiarii pensiei de întreținere".

3.3.2. Decizia penală nr. 26 din 6 ianuarie 1977 a Tribunalului Suprem - Secția penală, în cuprinsul

căreia instanța, analizând incidența, în speță, a Decretului de grațiere nr. 222/1976, a arătat că infracțiunea de abandon de familie, constând în neplata, cu rea-credință, timp de două luni, a pensiei de întreținere [art. 305 alin. 1 lit. c) din Codul penal anterior] este o infracțiune continuă omisivă, care se consumă cu începere de la împlinirea termenului de două luni și durează tot timpul cât persoana îndreptățită la pensie de întreținere este lipsită, cu rea-credință, de acest drept. Dacă făptuitorul nu a pus capăt el însuși acestei situații, prin îndeplinirea obligației, activitatea infracțională ia sfârșit odată cu pronunțarea hotărârii de condamnare.

3.3.3. Decizia penală nr. 337 din 10 februarie 1982 a Tribunalului Suprem - Secția penală, prin care a fost admis recursul extraordinar declarat de procurorul general și s-a constatat că, în cazul infracțiunii de abandon de familie, care este o infracțiune continuă omisivă, dispozițiile privind grațierea pedepsei nu sunt aplicabile dacă săvârșirea faptei nu a încetat înainte de adoptarea decretului de grațiere, inculpatul continuând, în speță, să nu plătească pensia de întreținere și după această dată, până la pronunțarea hotărârii primei instanțe.

3.3.4. Decizia penală nr. 2.022 din 15 aprilie 2004, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția penală, prin care s-a admis recursul în anulare promovat de procurorul general împotriva Sentinței penale nr. 401 din 11 decembrie 2002 a Judecătoriei Blaj și a Deciziei penale nr. 180 din 24 aprilie 2003 a Curții de Apel Alba Iulia, prin care inculpata A.L. a fost condamnată la o pedeapsă cu închisoarea pentru comiterea infracțiunii de abandon de familie, prevăzută de art. 305 alin. 1 lit. c) din Codul penal anterior, și s-a constatat grațierea acesteia, instanța supremă reținând că, în mod greșit, s-a considerat de către jurisdicțiile inferioare că sunt incidente dispozițiile Legii nr. 543/2002 privind grațierea unor persoane și înlăturarea unor măsuri și sancțiuni.

S-a arătat, sub acest aspect, că infracțiunea de abandon de familie, în varianta prevăzută de art. 305 alin. 1 lit. c) din Codul penal din 1969, este o infracțiune continuă, deoarece activitatea infracțională nu se sfârșește la expirarea termenului pentru plata pensiei, ci continuă până la momentul efectuării plății sau până când intervine o condamnare, iar, în raport cu această dată, a epuizării infracțiunii continue, se produc și consecințele juridice referitoare la actul de grațiere. Or, în cauză, momentul epuizării infracțiunii fiind ulterior datei de 4 octombrie 2002, dispozițiile actului de clemență nu erau aplicabile inculpatei.

3.3.5. Decizia nr. 20 din 11 octombrie 2016, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 927 din 17 noiembrie 2016, prin care s-a stabilit că, "în cazul în care infracțiunea de proxenetism, în varianta înlesnirii practicării prostituției, se săvârșește asupra a două sau mai multe persoane vătămate majore și minore, în «aceeași împrejurare», se va reține o singură infracțiune de proxenetism, prevăzută de art. 213 alin. (1) și (3) din Codul penal, în formă simplă".

În considerentele hotărârii s-a arătat, în esență, că, față de vechea incriminare a proxenetismului (art. 329 din Codul penal anterior), în Codul penal actual se prevede că determinarea sau înlesnirea practicării prostituției ori obținerea de foloase patrimoniale de pe urma practicării prostituției poate avea ca subiect pasiv una sau mai multe persoane care se prostituează, fără ca această împrejurare să afecteze caracterizarea activității infracționale ca reprezentând o infracțiune unică, aceeași fiind situația și în cazul în care victimele sunt minore, întrucât dispozițiile art. 213 alin. (3) din Codul penal fac trimitere la alin. (1) și alin. (2) ale aceluiași articol, stabilind doar limite majorate ale pedepselor în această ipoteză.

Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală a subliniat, însă, că nu se poate reține o infracțiune unică de proxenetism în toate cazurile în care o persoană săvârșește acte de executare tipice acestei infracțiuni față de mai multe persoane, ci doar atunci când există o anumită legătură între acestea, dată de timpul, locul, modalitățile concrete de comitere etc.

4. Opinia procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție este în

sensul orientării majoritare a jurisprudenței.

Astfel, făcând referire la conținutul normativ al infracțiunii de abandon de familie atât în vechea reglementare, cât și în codificarea penală actuală, precum și la doctrina și jurisprudența cristalizate anterior datei de 1 februarie 2014 cu privire la problema de drept ce formează obiectul sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție, procurorul general a subliniat că opinia majoritară îmbrățișată atât de teoreticieni, cât și de practica judiciară înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal a fost în sensul existenței unei infracțiuni unice, continuă, de abandon de familie în cazul în care inculpatul nu a plătit pensia de întreținere stabilită pentru mai mulți copii prin aceeași hotărâre judecătorească.

În ceea ce privește abordarea ulterioară datei de 1 februarie 2014, când aceeași activitate a fost calificată ca reprezentând un concurs de infracțiuni, pe considerentul existenței unei pluralități de subiecți pasivi, s-a apreciat că acest criteriu nu poate fi valorificat în mod singular, urmând a fi avut în vedere, pentru determinarea unității sau pluralității de infracțiuni în situația analizată, și caracterul obligației de întreținere a cărei încălcare, în modalitatea prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, constituie latura obiectivă (tipicitatea obiectivă) a infracțiunii, în raport cu care se configurează vinovăția autorului (rezoluția infracțională).

Din această perspectivă, titularul sesizării a relevat că art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal are ca situație premisă existența unei obligații de întreținere care, însă, trebuie concretizată printr-o hotărâre judecătorească ce stabilește pensia de întreținere, aceasta din urmă fiind modalitatea de executare a respectivei obligații în ipoteza în care nu este executată în natură.

Totodată, s-a arătat că obligația de întreținere este unică, dar complexă, cu pluralitate de subiecți activi, din punct de vedere civil (în cazul de față creditorii pensiei de întreținere), dar cu un singur debitor (persoana obligată la pensie de întreținere). O astfel de obligație este divizibilă în cazul pluralității de creditori (subiecți pasivi ai infracțiunii), conform art. 523 din Codul civil, fiecare dintre aceștia neputând solicita și urmări decât partea sa de creanță de la debitorul comun. Așadar, reținând că ceea ce încalcă autorul infracțiunii este obligația de întreținere, iar nu modalitatea de executare a acesteia, s-a apreciat că divizibilitatea vizează urmărirea și executarea creanței și nu afectează caracterul unic al obligației de întreținere.

Ca atare, s-a considerat că încălcarea unei obligații unice de întreținere configurează o rezoluție infracțională/poziție subiectivă unică, indiferent dacă vizează una sau mai multe persoane, întrucât autorul ia o singură hotărâre, aceea de a încălca obligația. Chiar dacă, în cazul unei obligații unice complexe și divizibile, coexistă două sau mai multe raporturi obligaționale independente, ceea ce le unește este izvorul lor comun, respectiv hotărârea judecătorească prin care se stabilește pensia de întreținere pentru mai multe persoane, situație în care rezoluția infracțională trebuie raportată la acest izvor unic al obligației, fiind, pentru acest motiv, unică.

Un alt criteriu la care procurorul general a făcut referire, apreciindu-l ca fiind relevant pentru determinarea existenței unei unități sau pluralități de infracțiuni, este acela al obiectului juridic principal al infracțiunii de abandon de familie, constând în relațiile privind conviețuirea socială, iar nu persoana. S-a arătat că, din această perspectivă, persoanele îndreptățite la pensie de întreținere sunt subiecți pasivi secundari, iar subiect pasiv principal este societatea/statul, context în care pluralitatea subiecților pasivi secundari nu poate atrage o pluralitate de infracțiuni. Astfel, chiar dacă infracțiunea de abandon de familie, în modalitatea prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, ar fi caracterizată drept o infracțiune continuată, iar nu continuă, condiția unității de subiect pasiv, impusă de art. 35 alin. (1) din același cod, ar fi îndeplinită, întrucât, deși infracțiunea aduce atingere unor subiecți pasivi diferiți, subiectul pasiv principal este unic [art. 238 lit. b) din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal].

În consecință, pentru toate aceste motive, s-a conchis că, în ipoteza obligării făptuitorului, printr-o singură hotărâre judecătorească, la plata pensiei de întreținere pentru mai multe persoane, neplata cu rea-credință a acesteia cel puțin 3 luni constituie o unică infracțiune de abandon de familie,

reținându-se ca argument contextual și faptul că, dacă s-ar constata existența unui concurs de infracțiuni și s-ar aplica un tratament sancționator mai sever decât în cazul unității infracționale, nu s-ar mai realiza scopul normei de incriminare, întrucât pedeapsa stabilită trebuie să fie de natură să îl stimuleze pe inculpat să reia executarea obligației, iar nu să creeze o dificultate suplimentară în acest sens.

5. Raportul asupra recursului în interesul legii

Prin raportul întocmit în cauză, judecătorul-raportor a apreciat ca fiind admisibilă sesizarea referitoare la interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, în ipoteza săvârșirii infracțiunii de abandon de familie prin neplata, cu rea-credință, timp de trei luni, a pensiei de întreținere datorată mai multor persoane și stabilită printr-o singură hotărâre judecătorească, întrucât jurisprudența atașată actului de sesizare relevă soluționarea în mod diferit, prin hotărâri judecătorești definitive, a problemei de drept care face obiectul judecății. Sub același aspect a constatat că promovarea recursului în interesul legii s-a realizat de unul dintre titularii prevăzuți în mod expres de art. 471 alin. (1) din Codul de procedură penală, respectiv de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, și că cererea îndeplinește cerințele formale la care se referă art. 471 alin. (2) din același cod.

Totodată, judecătorul-raportor, făcând referire la obiectul juridic al infracțiunii prevăzute de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, la unicitatea subiectului pasiv principal și poziția subiectivă a făptuitorului față de faptă și urmările sale, a concluzionat că infracțiunea de abandon de familie săvârșită prin neplata, cu rea-credință, timp de trei luni, a pensiei de întreținere, stabilită printr-o singură hotărâre judecătorească în favoarea mai multor persoane, constituie o infracțiune unică continuă.

6. Înalta Curte de Casație și Justiție, examinând sesizarea cu recurs în interesul legii, raportul întocmit de judecătorul-raportor și dispozițiile legale ce se solicită a fi interpretate în mod unitar, reține următoarele:

6.1. Admisibilitatea sesizării

În virtutea rolului său constituțional conferit de art. 126 alin. (3) din Legea fundamentală, Înalta Curte de Casație și Justiție asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătorești prin cele două mecanisme instituite de Codul de procedură penală, respectiv recursul în interesul legii și procedura pronunțării hotărârilor prealabile.

Din interpretarea sistematică a dispozițiilor art. 471 și art. 472 din Codul de procedură penală, aplicabile în materia recursului în interesul legii, rezultă că pentru a se apela la un asemenea mecanism de unificare a practicii judiciare trebuie îndeplinite mai multe condiții de admisibilitate.

În primul rând, promovarea recursului în interesul legii se realizează de unul dintre titularii prevăzuți în mod expres de art. 471 alin. (1) din Codul de procedură penală, cerință care este îndeplinită în cauză, având în vedere că instanța supremă a fost sesizată de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Cererea, așa cum arată art. 471 alin. (2) din Codul de procedură penală, trebuie să cuprindă anumite elemente de conținut, respectiv enunțarea soluțiilor diferite date problemei de drept și motivarea acestora, jurisprudența Curții Constituționale, a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a Curții Europene a Drepturilor Omului sau, după caz, a Curții de Justiție a Uniunii Europene, opiniile relevante din doctrină, precum și soluția ce se propune a fi pronunțată în recursul în interesul legii, aspecte formale care se regăsesc în cuprinsul prezentei sesizări.

Condiția esențială pentru promovarea recursului în interesul legii, ce rezultă din analiza coroborată a dispozițiilor art. 471 alin. (1) și (3) din Codul de procedură penală și ale art. 472 din același cod, o reprezintă existența unei probleme de drept care a primit rezolvări diferite din partea instanțelor judecătorești, prin hotărâri definitive, ce trebuie dovedită prin anexarea acestora la cererea formulată de titularul sesizării.

Raportând și această din urmă cerință la datele concrete ale cauzei cu care a fost investit Completul competent să judece recursul în interesul legii, se observă că este îndeplinită jurisprudența atașată actului de sesizare, respectiv anexele 1- 107 și 108-148, relevând soluționarea în mod diferit, prin hotărâri judecătorești definitive, a chestiunii de drept care formează obiectul judecății.

Ca urmare, constatând că cererea de recurs în interesul legii formulată de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție întrunește toate condițiile prevăzute de art. 471 și art. 472 din Codul de procedură penală, Înalta Curte de Casație și Justiție constată că aceasta este admisibilă.

6.2. Cadrul legal

Următoarele dispoziții legale au fost apreciate ca având incidență în soluționarea prezentului recurs în interesul legii:

6.2.1. Codul penal

"Art. 378. - Abandonul de familie

(1) Săvârșirea de către persoana care are obligația legală de întreținere, față de cel îndreptățit la întreținere, a uneia dintre următoarele fapte:

(...)

c) neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă."

"Art. 35. - Unitatea infracțiunii continuate și a celei complexe

(1) Infracțiunea este continuată când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții și împotriva aceluiași subiect pasiv, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni."

"Art. 38. - Concursul de infracțiuni

(1) Există concurs real de infracțiuni când două sau mai multe infracțiuni au fost săvârșite de aceeași persoană, prin acțiuni sau inacțiuni distincte, înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele. Există concurs real de infracțiuni și atunci când una dintre infracțiuni a fost comisă pentru săvârșirea sau ascunderea altei infracțiuni.

(2) Există concurs formal de infracțiuni când o acțiune sau o inacțiune săvârșită de o persoană, din cauza împrejurărilor în care a avut loc sau a urmărilor pe care le-a produs, realizează conținutul mai multor infracțiuni."

6.2.2. Codul penal din 1969

"Art. 305. - Abandonul de familie

(1) Săvârșirea de către persoana care are obligația legală de întreținere, față de cel îndreptățit la întreținere, a uneia dintre următoarele fapte:

(...)

c) neplata, cu rea-credință, timp de două luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească, se pedepsește (...) cu închisoare de la unu la 3 ani sau cu amendă."

"Art. 41. - Unitatea infracțiunii continuate și a celei complexe

(...)

(2) Infracțiunea este continuată când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni."

"Art. 33. - Concursul de infracțiuni

Concurs de infracțiuni există:

a) când două sau mai multe infracțiuni au fost săvârșite de aceeași persoană, înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele. Există concurs chiar dacă una dintre infracțiuni a fost comisă pentru săvârșirea sau ascunderea altei infracțiuni;

b) când o acțiune sau inacțiune, săvârșită de aceeași persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și a urmărilor pe care le-a produs, întrunește elementele mai multor infracțiuni."

6.2.3. Codul civil

"Art. 513. - Caracterul legal al obligației de întreținere

Obligația de întreținere există numai între persoanele prevăzute de lege. Ea se datorează numai dacă sunt întrunite condițiile cerute de lege."

"Art. 514. - Caracterul personal al obligației de întreținere

(1) Obligația de întreținere are caracter personal.

(2) Ea se stinge prin moartea debitorului sau a creditorului obligației de întreținere, dacă prin lege nu se prevede altfel.

(3) Dreptul la întreținere nu poate fi cedat și nu poate fi urmărit decât în condițiile prevăzute de lege."

"Art. 515. - Inadmisibilitatea renunțării la întreținere

Nimeni nu poate renunța pentru viitor la dreptul său la întreținere."

"Art. 516. - Subiectele obligației de întreținere

(1) Obligația de întreținere există între soț și soție, rudele în linie dreaptă, între frați și surori, precum și între celelalte persoane anume prevăzute de lege."

"Art. 523. - Divizibilitatea întreținerii

Când cel obligat nu poate presta, în același timp, întreținere tuturor celor îndreptățiți să o ceară, instanța de tutelă, ținând seama de nevoile fiecăreia dintre aceste persoane, poate hotărî fie ca întreținerea să se plătească numai uneia dintre ele, fie ca întreținerea să se împartă între mai multe sau toate persoanele îndreptățite să o ceară. În acest caz, instanța hotărăște, totodată, modul în care se împarte întreținerea între persoanele care urmează a o primi."

"Art. 524. - Creditorul întreținerii

Are drept la întreținere numai cel care se află în nevoie, neputându-se întreține din munca sau din bunurile sale."

"Art. 525. - Dreptul la întreținere al minorului

(1) Minorul care cere întreținere de la părinții săi se află în nevoie dacă nu se poate întreține din munca sa, chiar dacă ar avea bunuri."

"Art. 530. - Modalitățile de executare

(1) Obligația de întreținere se execută în natură, prin asigurarea celor necesare traiului și, după caz, a cheltuielilor pentru educare, învățătură și pregătire profesională.

(2) Dacă obligația de întreținere nu se execută de bunăvoie, în natură, instanța de tutelă dispune executarea ei prin plata unei pensii de întreținere, stabilită în bani."

6.3. Chestiunea de drept ce formează obiectul sesizării

Incriminând faptele care aduc atingere relațiilor sociale privitoare la conviețuirea socială, în mod

particular a celor de familie, a căror existență și desfășurare sunt condiționate de respectarea reglementărilor ce au ca obiect îndeplinirea îndatoririlor de ajutor material și moral între membrii acesteia, legiuitorul a prevăzut în art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal că neplata, cu rea-credință, timp de trei luni, de către persoana care are obligația legală de întreținere, a pensiei de întreținere stabilită pe cale judecătorească, față de cel îndreptățit la întreținere, constituie infracțiunea de abandon de familie și se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

Față de modul de incriminare a infracțiunii de abandon de familie în varianta ce face obiectul prezentei sesizări se constată că reglementarea actuală a preluat aproape identic conținutul constitutiv al celei din vechiul Cod penal [art. 305 alin. 1 lit. c)], singura diferență, sub acest aspect, fiind reprezentată de majorarea intervalului de neplată cu rea-credință a pensiei de întreținere stabilită pe cale judecătorească, respectiv de la două luni la trei luni.

În această ipoteză, dat fiind faptul că se mențin toate celelalte elemente de tipicitate ale infracțiunii de abandon de familie din legea penală abrogată, considerațiile doctrinare și orientarea jurisprudențială cristalizate anterior anului 2014 își păstrează valabilitatea și cu privire la noua incriminare, fără ca schimbarea de optică a legiuitorului în ceea ce privește unitatea și pluralitatea de infracțiuni să influențeze calificarea juridică a faptei debitorului obligației de întreținere de a nu plăti cu rea-credință, timp de trei luni, pensia de întreținere stabilită prin aceeași hotărâre judecătorească față de cel puțin doi creditori, în sensul reținerii pluralității de infracțiuni în forma concursului, în loc de unitatea naturală de infracțiune, adică a infracțiunii continue omisive.

Calificarea juridică a faptei de abandon de familie, în varianta de la lit. c) din art. 378 alin. (1) din Codul penal [art. 305 alin. 1 lit. c) din Codul penal anterior], ca reprezentând o infracțiune continuă rezultă din împrejurarea că infracțiunea concretizată în neplata pensiei de întreținere se prelungește în timp, în mod natural, după data consumării, până la încetarea activității infracționale, adică la momentul epuizării. Astfel, infracțiunea de abandon de familie se consumă la expirarea perioadei de trei luni, pe durata căreia autorul a rămas în pasivitate, prin neexecutarea obligației de plată a pensiei de întreținere stabilită pe cale judecătorească, și se epuizează la momentul reluării plății de către debitor sau al condamnării acestuia, prin hotărâre judecătorească, dată la care se încheie ciclul infracțional și se autonomizează activitatea desfășurată până în acel moment.

Includerea infracțiunii de abandon de familie, în varianta normativă ce face obiectul prezentei sesizări, în sfera unității naturale sub forma infracțiunii continue a fost îmbrățișată de doctrină, dar și de practica judiciară, atât înainte, cât și după intrarea în vigoare a noii codificări penale, fiind exprimată doar izolat opinia conform căreia infracțiunea este una momentană, întrucât se consumă la data expirării termenului de trei luni și, având în vedere că obligația de plată are caracter periodic, fapta se săvârșește în mod repetat, prin neplata la termenele succesive⁴.

⁴ A se vedea Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane și colaboratorii, Explicații teoretice ale Codului penal român, Partea specială, ediția a II-a, vol. IV, Editura Academiei Române și Editura All Beck, București, 2003, pag. 512; Florin Streteanu, "Înteruperea rezoluției infracționale unice. Criterii de determinare" în Revista de Drept penal, Anul V, nr. 4, București, 1998, pag. 71-84.

Chiar dacă legiuitorul, în noul Cod penal, a adoptat o altă viziune în reglementarea unității legale de infracțiune, excluzând din sfera acesteia ipoteza pluralității de subiecți pasivi, se constată că actuala filosofie nu are consecințe juridice sub aspectul calificării faptei debitorului care nu își îndeplinește obligația stabilită prin aceeași hotărâre judecătorească de a plăti pensie de întreținere în favoarea mai multor creditori, întrucât, așa cum s-a arătat, o asemenea activitate infracțională realizează conținutul constitutiv al infracțiunii continue de abandon de familie, prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, ca formă a unității naturale de infracțiune. Construcția juridică recentă și-ar fi găsit aplicabilitate, în situația particulară ce face obiectul prezentei sesizări, doar în cazul în care, conform doctrinei și jurisprudenței anterioare datei de 1 februarie 2014, infracțiunea de abandon de familie ar fi fost considerată o categorie a unității legale de infracțiune, în varianta

continuată a acesteia, împrejurare ce ar fi permis ca, în raport cu noua reglementare, pluralitatea de subiecți pasivi să poată face posibilă reținerea concursului de infracțiuni, într-o asemenea situație.

De altfel, în expunerea de motive a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal se arată că modificarea concepției privind existența infracțiunii continuate numai în ipoteza unității de subiect pasiv a fost generată de incompatibilitatea totală între această formă a unității legale și pluralitatea subiecților pasivi, în condițiile în care infracțiunea continuată a fost creată ca o excepție de la aplicarea tratamentului sancționator al concursului de infracțiuni, întrucât, în caz contrar, s-ar ajunge la extinderea nejustificată a domeniului de incidență al acesteia, în situații în care este vorba de o pluralitate de infracțiuni. Ulterior, însă, prin Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, s-a acceptat compatibilitatea limitată, în cazul anumitor categorii de infracțiuni, susceptibile de comitere în mod continuat, condiția unității subiectului pasiv considerându-se îndeplinită și atunci când "bunurile ce constituie obiectul infracțiunii se află în coproprietatea mai multor persoane" sau "infracțiunea a adus atingere unor subiecți pasivi secundari diferiți, iar subiectul pasiv principal este unic" (art. 238 din Legea de punere în aplicare a noului Cod penal).

Deci schimbarea de optică a legiuitorului penal cu privire la unitatea și pluralitatea de infracțiuni, în raport cu vechea codificare, afectează doar îndeplinirea condițiilor de existență ale infracțiunii continuate, singura pentru care s-a introdus o cerință suplimentară, fără ca aceasta să influențeze regimul juridic al celorlalte forme de unitate legală, precum și de unitate naturală, inclusiv în ceea ce privește infracțiunea continuă, de esență căreia nu este unitatea de subiect pasiv, ci prelungirea, în mod natural, a acțiunii sau inacțiunii ce formează elementul material al laturii obiective, după momentul consumării.

În același context este de menționat că, din modul de redactare a normei de incriminare cuprinse în art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, care face referire la "cel îndreptățit la întreținere", aparent ar rezulta că legiuitorul a urmărit sancționarea distinctă a faptuitorului pentru neplata pensiei de întreținere față de fiecare creditor, însă o asemenea interpretare nu poate fi primită, întrucât calificarea activității ilicite ca unitate sau pluralitate de infracțiuni nu se realizează doar prin prisma unui singur criteriu, cum ar fi pluralitatea de subiecți pasivi, ci și prin raportare la alți factori și elemente de conținut ale infracțiunii.

În primul rând, trebuie avute în vedere valorile sociale a căror protejare s-a urmărit a se realiza prin trecerea în sfera ilicitului penal a unor fapte prin care subiectul activ aduce atingere normelor de conviețuire în societate.

În condițiile în care incriminarea faptelor care se circumscriu infracțiunii de abandon de familie a avut ca scop apărarea relațiilor sociale care privesc familia și care impun respectarea obligațiilor și îndatoririlor de sprijin material și moral față de membrii acesteia, îndreptățiti legal la întreținere, rezultă că norma juridică protejează, cu prioritate, un interes general, mai mult decât unul individual, astfel încât persoanele care au dreptul la pensie de întreținere sunt subiecți pasivi secundari, în timp ce societatea, prin stat, este subiect pasiv principal.

Așadar, pluralitatea de subiecți pasivi secundari nu atrage existența unei pluralități sub forma concursului, ci a unei unități naturale de infracțiune, în cazul de față, a infracțiunii continue omisive, în condițiile în care valoarea socială lezată de faptuitor este unică, și anume familia, indiferent de numărul membrilor acesteia care sunt văduviți prin neplata drepturilor bănești ce li se cuvin și care au fost stabilite prin aceeași hotărâre judecătorească.

Tot în legătură cu obiectul juridic trebuie menționat și faptul că inacțiunea debitorului constând în neplata pensiei de întreținere fixată pe cale judiciară aduce atingere, în mod adiacent, și relațiilor sociale care asigură autoritatea hotărârilor judecătorești, motiv pentru care infracțiunea de abandon de familie, prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, poate fi asimilată unei forme speciale de nerespectare a hotărârilor judecătorești, reglementată distinct în cadrul infracțiunilor contra familiei.

Această împrejurare întărește concluzia anterior menționată că persoanele îndreptățite la plata pensiei de întreținere, stabilită prin aceeași hotărâre judecătorească, sunt doar subiecți pasivi secundari ai infracțiunii.

În al doilea rând, poziția subiectivă a făptuitorului față de conduita ilicită adoptată și urmările pe care aceasta le produce se raportează la obligația de întreținere instituită în sarcina sa și concretizată prin hotărârea judecătorească de stabilire a pensiei, și nu la persoana celui/celor îndreptățit/îndreptățiți la plata acesteia, astfel încât are un caracter unitar, chiar dacă pensia de întreținere a fost fixată în favoarea mai multor creditori.

Cu alte cuvinte, neefectuarea plății pensiei de întreținere stabilită pe cale judecătorească în sarcina debitorului se fundamentează pe o rezoluție infracțională unică, și anume aceea de a nu executa obligația de întreținere ce îi revine față de creditori, iar nu pe o pluralitate de asemenea rezoluții, în raport cu numărul persoanelor îndreptățite la aceasta.

Sub aspectul configurării poziției psihice a autorului prezintă relevanță și împrejurarea că obligația de întreținere a cărei încălcare formează latura obiectivă a infracțiunii de abandon de familie, în varianta reglementată de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, este o obligație unică, ce constă în asigurarea pentru persoanele îndreptățite a celor necesare traiului și, după caz, a cheltuielilor pentru educare, învățatură și pregătire profesională, pensia de întreținere constituind, potrivit art. 530 din Codul civil, doar o modalitate subsidiară de executare a acesteia, în situația în care obligația de a presta întreținerea în natură nu se realizează de bunăvoie.

Deși cazul particular analizat, ce formează obiectul sesizării, vizează situația unei pluralități de creditori ai obligației de întreținere (subiecți pasivi secundari ai infracțiunii de abandon de familie), ipoteză în care operează, astfel cum prevăd dispozițiile art. 523 din Codul civil, principiul divizibilității, conform căruia fiecare persoană îndreptățită nu poate pretinde și urmări decât partea sa de creanță de la debitorul comun, această împrejurare nu este de natură să afecteze caracterul obligației de întreținere de a fi unică, divizibilitatea privind doar urmărirea și executarea creanței de către creditori.

Nu în ultimul rând, caracterul personal al obligației de întreținere, prevăzut de art. 514 alin. (1) din Codul civil, nu influențează calificarea juridică a faptei debitorului care se sustrage de la plata pensiei de întreținere stabilită prin aceeași hotărâre judecătorească în favoarea mai multor beneficiari, întrucât are consecințe strict în sfera dreptului civil, fiind reglementat ca o măsură de protecție a creditorului aflat în stare de nevoie, pentru a-i asigura mijloacele minimale de existență.

Deci toate trăsăturile care decurg din caracterul personal al obligației de întreținere (inescibilă, netransmisibilă pe calea succesiunii legale sau testamentare, insesizabilă și la care nu se poate renunța) nu au relevanță în sfera ilicitului penal din perspectiva calificării ca unitate sau pluralitate de infracțiuni a abandonului de familie în modalitatea normativă a neplății pensiei de întreținere instituită prin aceeași hotărâre judecătorească pentru mai multe persoane îndreptățite, întrucât, prin incriminarea acestei fapte, legiuitorul a urmărit să protejeze, în principal, relațiile de familie, în ansamblul lor, și nu individual pentru anumiți membri ai acesteia, precum și, adiacent, valorile sociale care privesc forța executorie a hotărârilor judecătorești.

Astfel, indiferent de existența unor obligații civile distincte, cu caracter personal, stabilite prin aceeași hotărâre judecătorească față de fiecare creditor, îndatorirea făptuitorului de a le acorda sprijin material este unică, iar nesocotirea acesteia în varianta prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal constituie o singură infracțiune continuă, iar nu o pluralitate sub forma concursului de infracțiuni.

Concluzionând, caracterul personal al obligației de întreținere nu generează tot atâtea raporturi juridice de drept penal câte persoane sunt îndrituite, în temeiul aceleiași hotărâri judecătorești, la pensie de întreținere, cu consecința incidenței dispozițiilor referitoare la concursul de infracțiuni, deoarece, la calificarea ca infracțiune unică continuă a abandonului de familie, în varianta prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) din Codul penal, se au în vedere, așa cum s-a menționat anterior, obiectul

juridic, unicitatea subiectului pasiv principal și poziția subiectivă a făptuitorului față de faptă și urmările sale.

Pentru considerentele arătate, în temeiul art. 473 și art. 474 din Codul de procedură penală:

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

În numele legii

D E C I D E:

Admite recursul în interesul legii formulat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și, în consecință:

În interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 378 alin. (1) lit. c) Cod penal stabilește că: Infrațiunea de abandon de familie săvârșită prin neplata, cu rea-credință, timp de trei luni, a pensiei de întreținere, instituită printr-o singură hotărâre judecătorească în favoarea mai multor persoane, constituie o infracțiune unică continuă.

Obligatorie, potrivit art. 474 alin. (4) din Codul de procedură penală.

WWW.JURI.RO